

Toplumsal çelişki ve Sabahattin Ali

Ölümünün
30. yılında
Sabahattin
Ali'nin
gerçekçi
hikâye ve
romanındaki
yeri
belirtiliyor

MADDECI •
GERÇEKÇİ
TÜRK
EDEBİYATININ
USTASI
SABAHATTİN
ALİ

...Husuli muhasebe müdürü bile, beş paradesüsünün üstüne silindir şapka'yı oturtmuş, «1,55» boyu ile ön tarafta yer almıştı.

(Asfalt Yol, Yeni Dünya, 1943)

Vilâyeti İstasyona bağlayan asfalt yolun açılış törenine köylüler de bürokratlar da katılırlar; (Bir köy öğretmenin notlarından):

«Bugün ömrümün en mesut günü idi. Şehrin kenarında taklar kurulmuştu, bütün memurlar resmi elbiselerini giyip gelmişler. Husuli muhasebe müdürü bile, beş paradesüsünün üstüne silindir şapka'yı oturtmuş, «1,55» boyu ile ön tarafta yer almıştı...»

«Yerime döndükten sonra aklıma geldi, köylülere, yakına

Demir ÖZLÜ

gelmeleri için işaret ettim. Bu yol herkesten evvel onların demektir. Birkaç tanesi ilerleyecek oldu, candarmalar bırakmadı, ben de sesimi çıkarmadım ama neşemin yarısı kaçtı.»

Vilâyete yakın köye, öğretmen tayin edilen genç adam, köylülerin mahsullerini taşımaaktaki perişan hallerini görür, köyün yakınından geçen yolun yapılması için çeşitli köylerden dilekçeler verir. Vilâyete demir yolunu birleştirecek, köylerinde ekonomik faydasına olan yol, bu dilekler üzerine değil, fakat vilâyete gelen bir devlet büyüğünün, bu yoldan geçerken otomobilinde rahatsız olması üzerine yapılır, hem de asfalt olarak... Ama daha açılış töreninde, köylülerin asfalt üzerine çıkmasına izin verilmez.

«Köylüler balki acemiliklerinden, belki de bir şey söylerler diye çekindikleri için, asfalta basmaya cesaret edemiyerek yolun iki kenarındaki toprak kıسمında yürüyorlar ve büyük gözlerle ortaya, üzerinde taze otomobil lastiği izleri ıslak ıslak parlayan asfalta bakıyorlardı.»

Daha sonra da kağnıları ve öküz arabaları asfaltı şiddetle tahrib ediyor diye, bu yoldan geçmeleri yasaklanır. Asfaltın yapılmasına amele yazılıp açıkta yatan köylüler de «Beş on kuruş kazanıp vergi borcunu ödeyecekler.» Valli, devlet bütçelerine hoş görünmüştür, ama bu işten asıl kârlı çıkan, asfalt yolu gerektiği gibi yapılmayan müteahhittir.

*

Kuyucaklı Yusuf romanının, Anadolu Türk toplumunun yaşamının 1903 - 1914 yılları kesimini ele alıp gösterdiği düşünülürse, üç romanı ve yığınla hikâyeleri ile Sabahattin Ali'nin bütün bir 20. yüzyılın ilk yarısındaki toplumsal oluşumumuzu, en belirli, en keskin çizgileriyle anlatmış olduğu anlaşılır.

Bir yanda jandarmaya bırakılmış, kendi yalnız ve uysal kaderini yaşayan ama aslında sırtından gecinilen köylüler vardır. Öte yandaysa onu ezen, onun sırtından gecinen eşrafın bürokrasi, Türk toplumunun 20. yüzyılının ilk yarısındaki en belirgin çelişkisi budur, bu top raklar üzerinde yaşayan insanın trajediği de bu derin sınıfsal çelişkidir kaynaklanır.

Sabahattin Ali, bu derin toplumsal çelişkiyi ve bu çelişki içindeki Türk insanının trajediğini, en dar ya da geniş her türlü şematizmin dışında, en insancıl anlamda yaşayan canlılığıyla görüp gösterdi.

Asya tarzı despotik devlet yapısı, Avrupa kapitalizminin etkileriyle çözüldüncü 20. yüzyılda devlet yapımızı kuran güçler merkezci - otoriter - militer, anlayışları oluşturmuşlardır. Aracı - burjuvaziyl ayakta tutan, onu ayakta tutarken de içinde ulusal burjuvazi karşı - tezinli güçlendiren, 1923 de iktidarı ulusal ticaret ve zorla yaratılan malî burjuvaziye kaptıran 1908 deneyi, «İşte 1908 hareketi ve halk: «Sokağın başından iki candarma ile genç bir candarma çavuşu belirdi. Hürriyetin ilânından beri oldukça kendilerini gösteren bu devlet kuvvetlerine karşı halk, eski zaptiyelere yaptığı gibi lâubalilik gösteremiyor ve bir tanesi bir yerde görününce herkes işine gücüne gidip üstüne iş açmama'yı tercih ediyordu.» (Kuyucaklı Yusuf, s. 95)»

*

Sabahattin Ali, üç roman (Kuyucaklı Yusuf, İçimizdeki Şeytan, Kürk Mantolu Madonna), birçok hikâyeler (Değirmen, Kağnı, Ses, Yeni Dünya...), mizah hikâyeleri (Sıra Köşk), şiirler (Dağlar ve Rüzgâr) yazdı.

Gerçekçi anlamda Türk hikâyeciliğinin, daha doğrusu modern maddeci Türk düz yazısının kurucusudur. Eşsiz hikâyeler yazdı... Bu hikâyelerde sadece en damıtılmış anlamda bir toplumsal bilinç, sadece en doğru toplumsal çelişkilerin gösterilişi yoktur, aynı zamanda her çeşit yazışmadan uzak insansal bir bakış, halkın içinde, bütün bu tarihsel baskılara karşı yaşayan insansal eğilimlerin de gösterilişi vardır.

1940 yılları, 1940 yılına giden yıllar, edebiyatımıza modern anlamda maddeci düşüncenin geldiği, edebiyatımızı antikleştirdiği, ayaklarını yere bas tirdiği, dönemdir. Maddeci - gerçekçi edebiyatımızın kuruluşunda en büyük onur payı Sabahattin Ali'ye düşer. O, bu anlayışın, düz-yazı alanında, hiçbir sapma göstermeyen, en hâlis temsilcisidir.

Artık bu noktadan sonra, örneğin «İçimizdeki Şeytan» romanında yazarın romana fazla müdahale ettiği, ya da kahramanlarını fazla düşünsel konuşturduğu gibi eleştirilerin önemi yoktur. Çünkü edebiyatlarda kurucuların yerleri başkadır. Sabahattin Ali yalın bir kurucu da değildir. Onda, gerçekliğin maddeci bilimsel potlak vermektedir.